

Tarihin sıfır noktası: Göbeklitepe

Uygarlık tarihinin ilk dönemleri Göbekli Tepe sayesinde yeniden yazılıyor. İnsanlık tarihi hakkında bildiklerimizi yeniden düşünmemizi sağlayacak, yerleşik tarih anlayışını ve bilgilerini değiştirip, dinler tarihini sorgulatacak arkeolojik çalışma 1995 yılından itibaren Urfa Göbeklitepe’de devam ediyor.

1963 yılında İstanbul Üniversitesi ve Chicago Üniversitesi’nce yürütülen “Güneydoğu Anadolu Tarihöncesi Araştırmaları Projesi” yüzey araştırmaları sırasında tespit edilen Göbeklitepe, Şanlıurfa’nın 20 kilometre kuzeydoğusundaki Örencik köyü ya-

kınlarında, yaklaşık 300 metre çapında ve 15 metre yüksekliğinde geniş görüş alanına hâkim bir konumda yer alıyor. Bu bölgede yaklaşık 20 tapınak tespit edilmiş ve şu ana kadar

yapılan çalışmalarda yalnızca 6 tapınak gün ışığına çıkartılmıştır.

Göbeklitepe, İngiltere’de bulunan Stonehenge’den 7000, Mısır piramitlerinden ise 7500 yıl daha eski olma özelliği ile tarihin sıfır noktası olarak nitelendiriliyor. İnşası Milattan önce 10000 yılına uzanan Göbeklitepe tarihteki en eski ve en büyük ibadet merkezi olarak biliniyor. Ayrıca yerleşik hayata geçişi temsil eden kültür

Zero point of history: Göbeklitepe

The initial periods of the history of civilizations are being rewritten thanks to Göbekli Tepe. The archaeological study that will make us rethink about what we know of the history of the humankind and that will make people question the history of religions by altering the established understanding and knowledge of history has been ongoing since 1995 in Göbeklitepe in Urfa.

bitkisi buğdayın atasına da Göbeklitepe eteklerinde rastlandığı söyleniyor. İnşa edildikten 1000 yıl sonra ise üstleri insanlar tarafından kapatılarak gömülen Göbeklitepe, yıllardır tarih derslerinde öğretilen “göçebe toplulukların tarımı öğrenerek yerleşik hayata geçtiği” tezini de çürütmüştür. Yerleşik hayata geçişin çiftçilik ve hayvancılığın ortaya çıkışıyla birlikte gerçekleştiği düşünülüyordu. Ancak Arkeolog Schmidt'e göre ise avcı ve toplayıcı toplulukların Göbeklitepe gibi dini merkezlerde sürekli olarak bir araya gelmelerinin sonucunda yerleşik hayata geçilmiştir. Kalabalık toplulukların ibadet merkezine yakın olma arzusu ve çevrede bu toplulukların ihtiyaçlarını karşılayabilecek düzeyde yeterli kaynak bulunmamasından dolayı insanlar tarıma yönelmişlerdir. Yani tarım yerleşik hayatı getirmemiş, dini mabetlerin etrafında kalma arzusu sonucunda yerleşik hayat tarımı getirmiştir.

Göbeklitepe kalıntılarında dikkat çeken bir diğer nokta ise T biçimindeki 10 - 12 dikilitaş yuvarlak planda dizilmiş, araları taş duvarla örülmüştür. Bu yapının merkezinde daha yüksek boyda iki dikilitaş karşılıklı olarak yerleştirilmiş. Arkeologlar boyları 3 ile 6 metre arasında değişen T biçimindeki sütunların stilize edilmiş insan figürleri olduklarını düşünüyorlar.

İnsanları temsil eden T sütunlarının ağırlıkları 40 ile 60 ton arasında değişiyor. Bu dikilitaşların çoğu üzerinde insan, el ve kol, çeşitli hayvan ve soyut semboller, kabartma ya da oyularak betimlenmiş. Söz konusu motifler yer yer bir süsleme olamayacak kadar yoğun olarak kullanılmış. Bu kompozisyonun, bir öykü, bir anlatım ya da bir mesaj ifade ettiği düşünülüyor. Sütunlar üzerine yansıtılan diğer figürlerden farklı olarak aşağı doğru iner şekilde tasvir edilen 3 boyutlu aslan kabartması dikkat çekiyor. Bu ve diğer aslan figürleri neolitik dönemde aslanların Anadolu'da yaşamış olma ihtimalini güçlendiriyor. Boğa, yaban domuzu, tilki, yılan, yaban ördekleri ve akbaba en sık görülen motifler arasında yer alıyor. Bu da Göbeklitepe'nin bir yerleşim yeri değil, kültür merkezi olarak tanımlanmasına yol açıyor. Diğer anlatımla Göbeklitepe, çevredeki oldukça gelişmiş ve derinlik kazanmış bir inanç sistemine sahip olan avcı- toplayıcı gruplar açısından önemli bir kültür merkezi olduğu yönünde belirlemeler arkeologlar tarafından yapılıyor.

Bölgede yapılan araştırmalar ve elde edilen bulgular doğrultusunda önemli kültür bitkisi olan ve yüzlerce genetik varyasyonu bulunan buğdayın atasının ilk olarak Göbeklitepe eteklerinde yetiştiği ortaya çıkmıştır. Bu bulgular ise

taş devri insanların bira içtiğini de gösteriyor. Kazılarda şu ana kadar en büyüğü 160 litrelik kapasiteye sahip kireç taşına oyulmuş, altı bira varili bulunmuştur. Arkeolog Klaus Schmidt, bulgular ışığında, insanoğlunun ekmek için değil, bira uğruna tarıma başladığını, bunun da ilk kez Urfa'da gerçekleştiğini belirtiyor.

Arkeologlar tapınak kalıntılarındaki araştırmalarında, tapınak zeminlerinin özellikle sıvıyı geçirmeyecek şekilde yapıldığına dikkat çekmektedir. Buradan da ne olduğu şu an kesinleşmese de bir sıvı (kan, su, alkol vb.) eşliğinde törenleri gerçekleştirdikleri fikri oluşuyor.

Tepenin daha da derinine inen arkeologlar şölenlere yönelik başka kanıtlar da buldular. Taş yapılar, inşa edildikten sonra toprak, taş ve hayvan iskeletleriyle dolmuştu. Yüzyıllar içinde, bu yıkıntıların üzerine yeni yapılar inşa edilmiş ve böylece insan yapımı bir höyük oluşmuştu. Yıkıntıların içinde, ceylan ve artık soyu tükenmiş olan yaban öküzü de dâhil on binlerce kırık hayvan kemiği parçası bulundu.

Alandaki kazı ve araştırmalar Alman Arkeoloji Enstitüsü ve Alman Araştırma Vakfı tarafından yapılmaya devam ediyor. Ancak bir yandan da "Tarihin sıfır noktası" olarak nitelendirilen, geçmişi 11 bin 500 yıl öncesine dayanan Göbeklitepe kültür merkezi haline getirme çalışmaları başlamıştır. Başta Kültür ve Turizm Bakanlığı olmak üzere birçok kurum ve kuruluş, "Dünyanın en eski tapınak merkezi" olduğu belirtilen

ve 2011 yılında UNESCO Dünya Mirası Geçici Listesi'ne alınan Göbeklitepe'nin tanıtımı için çeşitli projeler yürütüyor. Bu kapsamda hazırlanan Göbeklitepe Tanıtım Projesi de Dünya Ekonomik Forumu'nda görücüye çıktı. Doğu Grubu'nun sağladığı fonlar, daha büyük, yeni bir turizm merkezi ve ortaya çıkarılan yapıların koruma amacıyla üzerinin kapatılması ve bunların yanı sıra turizmin antik binalara zarar vermesi için yürüyüş yolları ve çitler inşa edilmesinde kullanılacak. Göbeklitepe'nin üstü büyük bir uzay çadırıyla örtülecek. Böylece olumsuz hava koşullarından etkilenmeyecek.

